

Міністерство освіти та науки, молоді і спорту України
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра культурології

**АКТУАЛЬНІ
ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ**

**Альманах
наукового товариства «Афіна»
кафедри культурології**

ВИПУСК 11

Засновано у 2003 році

Рівне - 2011

ББК 71.0**А 43****УДК 008:168.522**

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ: Альманах наукового товариства „Афіна” кафедри культурології. – Вип. 11 / За ред. проф. В.Г. Виткалова. – Рівне: РДГУ, 2011. – 199 с.

Головний редактор:**Виткалов В.Г.**кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри культурології РДГУ (голова редколегії)**Редакційна колегія:****Афанасьєв Ю.Л.**доктор філософських наук, професор Київського університету
ім. Б.Грінченка**Баканурський А.Г.**доктор мистецтвознавства, професор Одеського національного
політехнічного університету**Виткалов С.В.**кандидат мистецтвознавства, доцент РДГУ,
відповідальний секретар, заступник редактора**Воробйов А.М.**

кандидат педагогічних наук, професор РДГУ

Дем'янчук О.Н.доктор педагогічних наук,
професор Луцького інституту розвитку людини „Україна”**Жилюк С.І.**

доктор історичних наук, професор РДГУ

Коваль Г.П.

доктор педагогічних наук, професор РДГУ

Кралуєк П.М.доктор філософських наук,
професор НУ „Острозька академія”**Круль П.Ф.**доктор мистецтвознавства,
професор Прикарпатського національного університету
ім. В.Стефаніка**Кушнарєнко Н.М.**

доктор педагогічних наук, професор ХДАК

Поніманська Т.І.

кандидат педагогічних наук, професор РДГУ

Постоловський Р.М.

кандидат історичних наук, професор РДГУ

Стоколос Н.Г.

доктор історичних наук, професор РДГУ

Троян С.С.

доктор історичних наук, професор РДГУ

Черніговець Т.І.кандидат педагогічних наук, доцент РДГУ,
голова СНТ „Афіна”**Швецова-Водка Г.М.**

доктор історичних наук, професор РДГУ

Яремко-Супрун Н.О.

доктор мистецтвознавства, професор РДГУ

Рецензенти:**Арцишевський Р.А.**доктор філософських наук, професор Волинського
національного університету ім. Лесі Українки**Брилін Б.А.**доктор педагогічних наук, професор Вінницького державного
педагогічного університету ім. М.КоцюбинськогоНауковий редактор і упорядник випуску – **проф. Виткалов В.Г.****ISBN 978-966-8424-77-9**

Редакція не завжди поділяє точку зору автора. За точність наведених цитат, імен, прізвищ, дат відповідальність несуть автори.

Друкується за рішенням вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 5 від 30.12.2011 р.)Свідомство про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації, серія КВ № 15561-4033 Р.
Зареєстровано Міністерством юстиції України, наказ № 1489/5 від 18.08.2009 р.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2011

УДК 37.03:008

Радковська Л.М. – канд. пед. наук,
доц. кафедри історії, теорії музики та
методики музичного виховання РДГУ

Духовне виховання молоді як складова освітньо-культурного процесу

Український народ має багату духовну основу, що являє собою запоруку нашого багатогранного добробуту. Історично склалося так, що глибинна спадкоємність поколінь була насильницьки перервана, але ми є свідками того, як сьогодні проходить духовне оновлення українського народу. На жаль, навіть протягом років незалежності нашої держави, основним завданням державного управління був розвиток економіки, а вирішення проблем у духовній сфері суспільства відбувалося за залишковим принципом. Однак, одними з основних принципів освіти, згідно з Законом України «Про освіту», є гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; органічний зв'язок зі світовою та національною історією, культурою, традиціями [4].

Осмилення своїх та чужих здобутків як у матеріальній, так і духовній сфері, усвідомлення помилок, є доброю нагодою поглянути на себе і своє місце в навколишньому світі, визначити напрям, у якому треба рухатися та мету, яку слід досягнути.

Проблема духовного виховання молоді цікавила науковців не одного покоління. Так, в історії вітчизняної педагогіки цій проблемі присвячені праці М. Драгоманова, М. Грушевського, І. Огієнка, Д. Антоновича, Г. Ващенка та ін. Серед представників сучасної науки на особливу увагу заслуговують роботи І. Беха, В. Зеньковського, О. Олексюк, О. Семашко, Г. Шевченко.

Такі поняття, як «духовне життя», «духовна культура», «духовні цінності», «духовна діяльність» завжди були в центрі уваги будь-якого історичного періоду; вони привертати увагу вчених різних галузей, спеціальностей і напрямів. Духовне виховання є важливим ще й тому, що виникає паралельно з розвитком суспільства й формується за законами суспільного розвитку. Ідеї, що скеровують практику духовного виховання й форми її організації, завжди обумовлені конкретними суспільними відносинами, що позначаються на особливостях систем моральності, які виникають в умовах різних суспільних формацій. Коли поставало питання про те, що є суттю духовного виховання, відповіддю було твердження про те, що його зміст криється в духовно-релігійних вченнях, мета яких досягти досконалості через очищення.

Як наголошував у своїх працях Г. Сковорода, духовну людину творить шлях добра: через пізнання, усвідомлення й розуміння своєї істинної духовної природи, свого призначення в світі [10; 148]. Проблема виховання присвячені його притчі «Благодатний Еродій», «Убогий жайворонок» та ін. Метою виховання, на його думку, має бути підготовка істинної, вільної людини, гармонійно розвиненої, щасливої, корисної для суспільства, людини, здатної жити і боротися.

Дослідженню проблеми духовного відродження особистості присвятив своє життя видатний український педагог, лінгвіст, філософ і богослов І. Огієнко, який неодноразово зауважував, що тільки після прийняття християнства в Україні з'явилися перші школи, в яких дітей учили не лише читати й писати, а й виховували любов до ближнього, до своєї Батьківщини. Практично все населення було грамотним, і в цьому велика заслуга саме педагогів, що «під західним впливом виробили свою педагогічну систему» [6].

Продовжив цю думку і видатний український педагог Г. Ващенко, який вважав, що «виховання української молоді мусить бути проникнуте християнським духом». Основою виховання молоді є вивчення й збереження національних традицій, сприйняття культурних здобутків попередніх поколінь. Це сили, що «рухають свою культуру вперед» [1; 27].

Як свідчить історичний досвід багатьох цивілізованих країн, однією з передумов прогресу був високий рівень духовності людей. Духовність – не лише спосіб людського існування, це – стремління до вічних цінностей та основа наступності поколінь.

Духовне виховання є обов'язковою складовою культурно-освітнього процесу будь-якого суспільства, а сьогодні духовне виховання молодого покоління є особливо актуальною і важливою проблемою не тільки батьків, а й нас, викладачів.

Сьогоднішнє суспільство багато говорить про духовність, не замислюючись над змістом, внутрішнім наповненням цього явища, скоріше розуміючи під останнім щось абстрактне. Досі немає

чіткого тлумачення поняття «духовність». Кожен розуміє духовність відповідно до власних спрямувань і соціальної орієнтації. За означенням О.Рудницької, духовність – специфічна потреба пізнання світу, самого себе, смислу й призначення свого життя, що виявляється в багатстві внутрішнього світу особистості [9; 61].

Найпоширенішим є уявлення про духовне в людині як про її релігійність і відданість Богові. Проте духовність – якісна характеристика як окремої особистості, так і суспільства в цілому. Духовність – ознака, що характеризується наявністю в того, хто володіє нею, особливих духовних орієнтирів і устремлень. Духовність – специфічна людська якість, що характеризує мотивацію й сенс поведінки особистості. Духовність – позиція ціннісної свідомості, притаманна всім її формам – моральній, політичній, релігійній, естетичній, художній, але особливо значуща в сфері моральних відносин. Виховання духовності – формування насамперед моральної свідомості: моральних норм, принципів, ідеалів, понять. Саме поняття «духовність», «духовне» є похідними від слова «дух» (лат. – «spiritus» та грец. «pneuma»), що зустрічається уже в античній культурі та означає рухливе повітря, дихання, носія життя, його енергетичний, активно-творчий початок.

У тлумачному словнику В.Даля поняття «дух» визначається як «безплотний мешканець недоступного нам духовного світу. Відносячи слово це до людини, інші розуміють душу її, інші бачать у душі тільки те, що дає життя плоті, а в душі найвищу іскру Божества, розум, волю, або ж прагнення до небесного. Духовне – усе, що стосується душі людини, усі розумові, моральні сили його, розум і воля» [1; 27].

У словнику С.Ожегова значення поняття «дух» розкривається як свідомість, мислення, психічні здібності, те, що стимулює діяльність або визначає поведінку; як внутрішня моральна сила. Поняття «духовний» тлумачиться як той, що має відношення до розумової діяльності, до сфери духу [8]. Тому, особливо важливим є виховувати молоде покоління на вищих зразках загальнолюдської моралі, на основі національно-патріотичних та релігійних цінностей.

У наш час велика увага приділяється вихованню високоосвіченого фахівця, інтелектуала, професіонала, знавця своєї справи. Це дуже добре з одного боку, а з іншого (на думку фахівців), – надмірна інтелектуалізація сприяє «затуханню» духовного початку в людині. Тому в процесі викладання дисциплін у ВНЗ слід не лише знайомити студентів із певною сумою знань, але й допомагати їм відчувати відповідальність перед суспільством, перед майбутнім поколінням.

Видатні педагоги сучасності говорять про те, як важливо знищити етичну та психологічну неграмотність нашої молоді, яка в процесі навчання отримує безліч знань, але не володіє знаннями про себе, як особистість, немає духовної опори, не використовує моральні аспекти поведінки. В.Зеньковський писав: «Можна привити будь-які навички, передавати ті чи інші знання, якщо цього вимагає життя, проте з педагогічної точки зору ясно, що будь-яка програма виховання має бути такою, щоб ці навички й знання не зовнішньо, не механічно закріплювалися в особистості, а пов'язувалися з її внутрішнім змістом, з її внутрішнім життям. Педагогічно плідним можна визначити лише те засвоєння навичок чи знань, котре пов'язується з життям самої особистості ...» [5; 28].

У навчальному посібнику «Педагогіка вищої школи» А.Кузьмінського є багато важливих порад щодо становлення особистості. Так, автор пише про те, що джерелом виховання студентів може бути духовний капітал педагога, а саме: висока культура мислення, спілкування, мовлення, поведінка, жести, міміка, темп і ритм роботи, морально-духовні цінності, інтелігентність та багато іншого. Тільки особистість може впливати на розвиток і визначення особистості, тільки характером можна виховати характер, – зазначив свого часу К.Ушинський. Самим важливим має стати те, що студент запам'ятає цього педагога на все життя і буде вдячним йому за те, що своїм прикладом він виховав у нього ту культуру, ту духовність, що вплинула на його становлення як людини.

Значний вплив на формування всебічно розвиненої особистості студента можуть мати такі форми роботи, як наукові гуртки, творчі студії, конференції, дискусії, зустрічі з видатними діячами культури і мистецтва та ін. Бажано б було охопити цим усіх студентів, адже багато хто з них «потаємно» уявляє себе учасником цих гуртків і мріє про розкриття індивідуального «Я». Якщо у ВНЗ створити усі умови для різноманітних позитивних реалізацій молодих людей, то у них сформується потрібні їм особистісні якості й властивості: об'єктивна самооцінка, уміння контактувати з оточуючими, почуття відповідальності й обов'язку, порядність, свідоме ставлення до навчання тощо [7].

Культура і духовність – цивілізовані ознаки будь-якої нації, без яких вона взагалі не може існувати. Всім відомо, що нація, в якій нівелюються духовні цінності, приречена на загибель. Тому в

наш час важливо активізувати зусилля з підвищення духовного рівня української молоді, формування в неї стійкої системи глибоких моральних, духовних цінностей, оскільки саме вони є складовими мотиваційної сфери особистості.

Наша тисячолітня історія свідчить, що ми живемо в самобутній країні з великими духовними традиціями та мистецькими надбаннями, які можуть суттєво збагатити сучасну науку аспектами духовно-морального виховання. У нинішній період відродження і одужання суспільства можливе лише на основі справжньої духовності, якою жив наш народ із часів князя Володимира, і від якої він був відірваний в останньому столітті. Кожен із нас може зробити вагомий внесок у духовне оздоровлення суспільства, коли виховає істинну духовність в собі, коли з любов'ю і смиренням буде передавати ці зерна наступному поколінню.

На жаль, проблему морального й духовного виховання молоді доводиться вирішувати у складних і несприятливих кризових умовах. Сучасна духовна криза також призвела до розпаду звичних форм організації життя, втрати ідеалів, деформації системи цінностей, різкого падіння моральності. Час лише підтвердив те, що духовності потрібно вчити так само, як вчать іншим предметам. Освіта повинна тримати нерозривний зв'язок із православною духовністю. Саме православне вчення розкриває таємниці сутності людини, гармонійного поєднання душі і тіла. Неможливо, щоб душа розвивався окремо від тіла, а тіло окремо від душі. Знаючи, що дух в людині має Божественне начало, стає зрозумілим, що має відбуватися процес постійного вдосконалення людини. Вдосконалення повинне бути гармонійним. Все в людині створене прекрасним, немає в цьому творінні недоліку. Усвідомлення цих істин відкриває перед молоддю шлях до вдосконалення. Така спрямованість освіти напрацьована православною культурою, а тому ми повинні відродити наші традиції, зберегти спадкоємність поколінь, пам'ятати про сакральні глибини національної духовної культури.

Джерельні приписи

1. **Ващенко Г.** Роль релігії в житті людства і релігійне виховання молоді / Г.Ващенко // Визвольний шлях. – № 6. – 1954.
2. **Даль В.** Толковый словарь живого великорусского языка. – Т. 1 / В.Даль. – М., 1978.
3. **Долженко В.О.** Виховання духовних цінностей у студентської молоді в полікультурному просторі: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / В.О. Долженко. – Луганськ, 2006. – 20 с.
4. **Закон України «Про освіту».** – К., 2002.
5. **Зеньковский В.В.** Проблемы воспитания в свете христианской антропологии / В.В. Зеньковский. – М.: Школа-Пресс, 1996. – 272 с.
6. **Кубинська І.О.** Ідеї духовного виховання Івана Огієнка: Історія / І.О. Кубинська. – 2005. – № 9. – С. 39-47.
7. **Кузьмінський А.І.** Педагогіка вищої школи: Навч. пос. / А.І. Кузьмінський. – К.: Знання, 2005. – 486 с.
8. **Ожегов С.И.** Словарь русского языка / С.И. Ожегов. – М., 1975. – 846 с.
9. **Рудницька О.П.** Педагогіка: загальна та мистецька: Навч. пос. / О.П. Рудницька. – К., 2002. – 270 с.
10. **Сковорода Г.** Твори: У 2 т. – Т. 1 / Г.Сковорода. – К., 1994. – 530 с.

Резюме

Розглядається питання формування духовних принципів як важливого фактора гармонічного розвитку особистості студента – активного учасника освітньо-культурного процесу.

Ключові слова: духовність, виховання громадянина, принципи.

Summary

Spiritual education of young people as constituent of educationally-cultural process

In the article the question of forming of spiritual principles is examined as an important factor of harmonic development of personality of student – active participant educationally cultural to the process.

Key words: spirituality, education of citizen, principles.

Зміст випуску

Постоловський Р.М. Наукова діяльність як важливий чинник формування сучасного фахівця та становлення держави	3
Виткалов В.Г. Вітчизняна культура в сучасній науковій думці	5
Розділ І.	
Художня практика України в історичній ретроспективі	9
<i>Ластовецька-Соланська З.М.</i> Деякі аспекти взаємодії музики та літератури	9
<i>Сабадаш Ю.С.</i> Політика і художня культура як основа пробудження національної свідомості	13
<i>Тарчинська Ю.Г.</i> Творчість Ф.Шопена – еволюційний етап розвитку фортепіанного мистецтва	17
<i>Дедю О.</i> Культурно-мистецькі взаємини Юліуша Словацького та Фридерика Шопена	20
<i>Луценко Н.А.</i> Інтегративна творчість Івана Франка	24
<i>Гаврилів Г.</i> Мистецьке об’єднання як джерело передачі художнього досвіду	28
<i>Талах І.І.</i> Євангельські сюжети у творчості художника Миколи Ге	30
<i>Кречко Н.М.</i> Репертуарна політика та концертна практика провідних академічних хорових колективів України як фактор розвитку вітчизняної хорової культури 60-80-х рр.	36
<i>Тракало О.М.</i> Європейський джаз другої половини ХХ століття	41
<i>Лобан Т.</i> Мерс Кенінгем – видатний балетмейстер американського танцю модерн	45
<i>Петлій С.</i> Передумови виникнення психоделічної музики як складової масової культури	48
<i>Мельничук С.Ф.</i> Культурні контакти Великої Волині та Слобожанщини	52
<i>Сідлецька Т.І.</i> Особливості репертуару народно-оркестрових колективів на сучасному етапі	56
<i>Виткалов С.В.</i> Сучасна театральна Рівненщина: вектори творчості	60
<i>Романюк А.М.</i> Розвиток бандурного мистецтва на Дубенщині	63
<i>Сахарчук Р.В.</i> Концертні транскрипції народної музики: «Жайворонок» Г. Дініку	67
<i>Місанчук І.</i> Естрадне вокальне мистецтво Волині (1991-2011): напрями розвитку та постаті	70
<i>Дударець В.М.</i> Культурно-видовищні установи та принципи їх організації і формування в дизайні	73
<i>Кушнар'єв В.В.</i> Використання засобів масової інформації для реклами культурного туризму: проблеми взаємостосунків	76
<i>Нікольченко Ю.М.</i> Давид Ігоревич і початок політичної дезінтеграції та князівських міжусобиць у Київській Русі наприкінці ХІ – початку ХІІ століть	81
Розділ ІІ.	
Теоретико-методологічні основи збереження народних традицій	89
<i>Мельничук С.Ф.</i> Харківська цимбальна школа як культурний феномен	89
<i>Ціхоцька Т.В.</i> Українська весняна музична обрядовість: історія виникнення та жанрова характеристика	92
<i>Сташук О.А.</i> Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини у творчих постатях: Василь Познік	95
<i>Яковець О.В.</i> Традиції українського писанкарства: етнорегіональна специфіка (за матеріалами Корецького району Рівненщини)	99
<i>Ланчук О.О.</i> Соломоплетіння як вид декоративно-прикладного мистецтва	102
<i>Поліщук О., Богдан З.</i> Виховний потенціал музичних творів з тематикою фольклорного походження	106
<i>Яковська С., Шуль Г.</i> Українська народна пісня та романс як засоби національного музичного виховання	109

Сокоп Т.М. Дерманська Свято-Троїцька жіноча обитель – відродження духовного осередку Волині	112
---	-----

Розділ III.

Освіта і виховання як основа розвитку культури XXI століття	117
--	------------

Радковська Л.М. Духовне виховання молоді як складова освітньо-культурного процесу	117
--	-----

Крижановська Т.І. Активізація навчальної діяльності майбутніх вчителів музики у процесі вивчення творчості М.Лисенка	120
--	-----

Буцяк В.І., Турко Н.Є. Деякі аспекти підготовки студентів до позакласної роботи з дисципліни «Основний музичний інструмент»	123
---	-----

Жабчик О.М. Музично-виконавська майстерність як художньо-педагогічна проблема	126
--	-----

Тарчинська Ю.Г. Стилевідповідне інтонування як основа інструментального навчання	131
---	-----

Мельничук Л.В., Хватаєва І.В. Особливості вокального інтонування і основні етапи роботи над ним на заняттях з фортепіано	135
--	-----

Андрущак Б., Смокович Т. Формування виконавського стилю в контексті фортепіанної підготовки вчителя музики	138
--	-----

Степанець Л.І. Дитячий аматорський театр як інститут соціалізації творчої особистості	142
--	-----

Хролець О.І. Особливості становлення елементів дитячої субкультури у молодшому шкільному віці	147
---	-----

Панасюк Р.П. Музично-ритмічне виховання в початкових класах (на прикладі «Ритмічної гімнастики» Еміля Жак-Далькроза)	149
--	-----

Розділ IV.

Професійна педагогічна діяльність як культурний феномен	154
--	------------

Скнар О.І. Модернізація змісту, форм і методів виховання студентської молоді в контексті нової парадигми виховної роботи	154
--	-----

Янжула О.В. Теоретичні засади категорії «культурні цінності» в аспекті полікультурної освіти	158
--	-----

Волошина Л.П. Особливості музичного супроводу у різних аспектах уроку класичного танцю	162
--	-----

Скоцький А.В. Основні принципи та специфіка будови уроку джаз-модерн танцю	166
---	-----

Вихованець А.А. Ансамблева гра в духовому оркестрі	169
---	-----

Лісовик Н. Формування професійних умінь і навичок фортепіанної техніки	172
---	-----

Науменко М.О. Проблеми викладання диригування в умовах педагогічного навчального закладу	176
--	-----

Дем'янюк О.І. Технологія формування передумов вокально-інтонаційної культури студентів спеціалізації «Хорове диригування»	179
---	-----

Добичина С.О., Конопльова С.Ю. Шляхи розвитку професійної підготовки майбутніх працівників закладів культури і мистецтв у сучасних умовах	183
---	-----

Чернюшок О.В. Структурний аналіз композиції у методиці викладання образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва	186
---	-----

Кучина Н.І. Методика викладання дисципліни «Ділові комунікації» для студентів економічних спеціальностей ВНЗ	188
--	-----

Жук В.М. Використання фонду краєзнавчого музею як джерельної бази вивчення історії вітчизняної книги та бібліотечної справи студентами університету	193
---	-----

Несін В.П. Інформатизація сільських бібліотек: сучасний стан і перспективи розвитку	196
--	-----